

SCIENCE
PROBLEMS.UZ

ISSN 2181-1342

Actual problems of social and humanitarian sciences
Актуальные проблемы социальных и гуманитарных наук

**Ijtimoiy-gumanitar
fanlarning dolzarb
muammolari**

9-maxsus
son (5-jild)

2025

SCIENCEPROBLEMS.UZ

IJTIMOIIY-GUMANITAR FANLARNING DOLZARB MUAMMOLARI

№ 5/9 (5) - 2025

АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ СОЦИАЛЬНО- ГУМАНИТАРНЫХ НАУК

ACTUAL PROBLEMS OF HUMANITIES AND SOCIAL SCIENCES

TOSHKENT-2025

BOSH MUHARRIR:

Isanova Feruza Tulqinovna

TAHRIR HAY'ATI:

07.00.00- TARIX FANLARI:

Yuldashev Anvar Ergashevich – tarix fanlari doktori, siyosiy fanlar nomzodi, professor;

Mavlanov Uktam Maxmasabirovich – tarix fanlari doktori, professor;

Xazratkulov Abror – tarix fanlari doktori, dotsent;

Tursunov Ravshan Normuratovich – tarix fanlari doktori;

Xolikulov Axmadjon Boymahmatovich – tarix fanlari doktori;

Gabrielyan Sofya Ivanovna – tarix fanlari doktori, dotsent;

Saidov Sarvar Atabullo o'g'li – katta ilmiy xodim, Imom Termiziy xalqaro ilmiy-tadqiqot markazi, ilmiy tadqiqotlar bo'limi.

08.00.00- IQTISODIYOT FANLARI:

Karlibayeva Raya Xojabayevna – iqtisodiyot fanlari doktori, professor;

Nasirxodjayeva Dilafuz Sabitxanovna – iqtisodiyot fanlari doktori, professor;

Ostonokulov Azamat Abdukarimovich – iqtisodiyot fanlari doktori, professor;

Arabov Nurali Uralovich – iqtisodiyot fanlari doktori, professor;

Xudoyqulov Sadirdin Karimovich – iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent;

Azizov Sherzod O'ktamovich – iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent;

Xojayev Azizxon Saidaloxonovich – iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent

Xolov Aktam Xatamovich – iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent;

Shadiyeva Dildora Xamidovna – iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent v.b.;

Shakarov Qulmat Ashirovich – iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent;

Jabborova Charos Aminovna - iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD).

09.00.00- FALSAFA FANLARI:

Hakimov Nazar Hakimovich – falsafa fanlari doktori, professor;

Yaxshilikov Jo'raboy – falsafa fanlari doktori, professor;

G'aybullayev Otabek Muhammadiyevich – falsafa fanlari doktori, professor;

Saidova Kamola Uskanbayevna – falsafa fanlari doktori;

Hoshimxonov Mo'min – falsafa fanlari doktori, dotsent;

O'roqova Oysuluv Jamoliddinovna – falsafa fanlari doktori, dotsent;

Nosirxodjayeva Gulnora Abdulkaxxarovna – falsafa fanlari nomzodi, dotsent;

Turdiyev Bexruz Sobirovich – falsafa fanlari doktori (DSc), Professor.

10.00.00- FILOLOGIYA FANLARI:

Axmedov Oybek Saporbayevich – filologiya fanlari doktori, professor;

Ko'chimov Shuxrat Norqizilovich – filologiya fanlari doktori, dotsent;

Hasanov Shavkat Ahadovich – filologiya fanlari doktori, professor;

Baxronova Dilrabo Keldiyorovna – filologiya fanlari doktori, professor;

Mirsanov G'aybullo Qulmurodovich – filologiya fanlari doktori, professor;

Salaxutdinova Musharraf Isamutdinovna – filologiya fanlari nomzodi, dotsent;

Kuchkarov Raxman Urmanovich – filologiya fanlari nomzodi, dotsent v/b;

Yunusov Mansur Abdullayevich – filologiya fanlari nomzodi;

Saidov Ulugbek Aripovich – filologiya fanlari nomzodi, dotsent;

Qodirova Muqaddas Tog'ayevna - filologiya fanlari nomzodi, dotsent.

12.00.00- YURIDIK FANLAR:

Axmedshayeva Mavlyuda Axatovna – yuridik fanlar doktori, professor;

Muxitdinova Firyuza Abdurashidovna – yuridik fanlar doktori, professor;

Esanova Zamira Normurotovna – yuridik fanlar doktori, professor, O'zbekiston Respublikasida xizmat ko'rsatgan yurist;

Hamroqulov Bahodir Mamasharifovich – yuridik fanlar doktori, professor v.b.,;

Zulfiqorov Sherzod Xurramovich – yuridik fanlar doktori, professor;

Xayitov Xushvaqt Saparbayevich – yuridik fanlar doktori, professor;

Asadov Shavkat G'aybullayevich – yuridik fanlar doktori, dotsent;

Ergashev Ikrom Abdurasulovich – yuridik fanlari doktori, professor;

Utemuratov Maxmut Ajimuratovich – yuridik fanlar nomzodi, professor;

Saydullayev Shaxzod Alixanovich – yuridik fanlar nomzodi, professor;

Hakimov Komil Baxtiyarovich – yuridik fanlar doktori, dotsent;

Yusupov Sardorbek Baxodirovich – yuridik fanlar doktori, professor;

Amirov Zafar Aktamovich – yuridik fanlar doktori (PhD);

Jo'rayev Sherzod Yuldashevich – yuridik fanlar nomzodi, dotsent;

Babadjanov Atabek Davronbekovich – yuridik fanlar nomzodi, professor;

Normatov Bekzod Akrom o'g'li — yuridik fanlar bo'yicha falsafa doktori;

Rahmatov Elyor Jumaboyevich — yuridik fanlar nomzodi;

13.00.00- PEDAGOGIKA FANLARI:

Xashimova Dildarxon Urinboyevna – pedagogika fanlari doktori, professor;

Ibragimova Gulnora Xavazmatovna – pedagogika fanlari doktori, professor;

Zakirova Feruza Maxmudovna – pedagogika fanlari doktori;

Kayumova Nasiba Ashurovna – pedagogika fanlari doktori, professor;

Taylanova Shoxida Zayniyevna – pedagogika fanlari

doktori, dotsent;

Jumaniyozova Muhayyo Tojiyevna – pedagogika fanlari doktori, dotsent;

Ibraximov Sanjar Urunbayevich – pedagogika fanlari doktori;

Javliyeva Shaxnoza Baxodirovna – pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD);

Bobomurotova Latofat Elmurodovna — pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD).

19.00.00- PSIXOLOGIYA FANLARI:

Karimova Vasila Mamanosirovna – psixologiya fanlari doktori, professor, Nizomiy nomidagi Toshkent davlat pedagogika universiteti;

Hayitov Oybek Eshboyevich – Jismoniy tarbiya va sport bo'yicha mutaxassislarni qayta tayyorlash va malakasini oshirish instituti, psixologiya fanlari doktori, professor

Umarova Navbahor Shokirovna– psixologiya fanlari doktori, dotsent, Nizomiy nomidagi Toshkent davlat pedagogika universiteti, Amaliy psixologiyasi kafedrasini mudiri;

Atabayeva Nargis Batirovna – psixologiya fanlari doktori, dotsent;

Shamshetova Anjim Karamaddinovna – psixologiya fanlari doktori, dotsent;

Qodirov Obid Safarovich – psixologiya fanlari doktori (PhD).

22.00.00- SOTSIOLOGIYA FANLARI:

Latipova Nodira Muxtarjanovna – sotsiologiya fanlari doktori, professor, O'zbekiston milliy universiteti kafedra mudiri;

Seitov Azamat Po'latovich – sotsiologiya fanlari doktori, professor, O'zbekiston milliy universiteti;

Sodiqova Shohida Marxaboyevna – sotsiologiya fanlari doktori, professor, O'zbekiston xalqaro islom akademiyasi.

23.00.00- SIYOSIY FANLAR

Nazarov Nasriddin Ataqulovich –siyosiy fanlar doktori, falsafa fanlari doktori, professor, Toshkent arxitektura qurilish instituti;

Bo'tayev Usmonjon Xayrullayevich –siyosiy fanlar doktori, dotsent, O'zbekiston milliy universiteti kafedra mudiri.

OAK Ro'yxati

Mazkur jurnal Vazirlar Mahkamasi huzuridagi Oliy attestatsiya komissiyasi Rayosatining 2022-yil 30-noyabrdagi 327/5-son qarori bilan tarix, iqtisodiyot, falsafa, filologiya, yuridik va pedagogika fanlari bo'yicha ilmiy darajalar yuzasidan dissertatsiyalar asosiy natijalarini chop etish tavsiya etilgan ilmiy nashrlar ro'yxatiga kiritilgan.

“Ijtimoiy-gumanitar fanlarning dolzarb muammolari” elektron jurnali 2020-yil 6-avgust kuni 1368-sonli guvohnoma bilan davlat ro'yxatiga olingan.

Muassis: “SCIENCEPROBLEMS TEAM” mas'uliyati cheklangan jamiyati

Tahririyat manzili:

100070. Toshkent shahri, Yakkasaroy tumani, Kichik Beshyog'och ko'chasi, 70/10-uy. Elektron manzil:

scienceproblems.uz@gmail.com

Bog'lanish uchun telefon:

(99) 602-09-84 (telegram).

MUNDARIJA

07.00.00 – TARIX FANLARI

<i>Raupov Xolmamat Rashidovich, Xaitova Olmaxon Saidovna</i> O'ZBEKISTONDA KON-METALLURGIYA SOHASI TARAQQIYOTIDA BERUNIY ILMIY METODOLOGIYASINING O'RNI	13-19
<i>Muminov Ulmas Ravshanqulovich</i> QADIMGI TURKIYLARDA DAVLATCHILIK AN'ANALARI	20-30
<i>Azamatova Gulmira Bayirbekovna</i> MEHNAT MIGRATSIYASINI HUQUQIY TARTIBGA SOLISH MEXANIZMLARI: XALQARO STANDARTLAR VA MILLIY QONUNCHILIK	31-37
<i>Absalom Ziyadullayevich Xujanazarov</i> YANGI O'ZBEKISTON SHAROITIDA SURXONDARYO VILOYATIDA SOG'LIQNI SAQLASH SOHASIDAGI O'ZGARISHLAR	38-43
<i>Allamuratov Shuxrat Ashurovich</i> BUXORO AMIRLIGINING ICHKI SAVDO-TRANZIT ALOQALARIDA AMUDARYO SUV YO'LINING O'RNI	44-49
<i>Sabirov Mansurbek</i> AMUDARYO SOHILI BO'YLAB XALQARO KARVON YO'LIDA RIVOJLANGAN O'RTA ASR VA SHAHARLARI SAHIFASI	50-53
<i>Matnazarova Mohira Uktamovna</i> KO'CHMANCHI CHORVADORLAR CHORVACHILIK XO'JALIGINING SHAKLLANISH OMILLARI	54-59
<i>Shukurillayev Yunus Asrorovich</i> BUXORO AMIRLIGIDA HARBIY UNVON VA MANSABLARGA TAYINLANISHIGA OID HUIJATLAR TAHLILI (QO'SHBEGI DEVONXONASI ARXIVI HUIJATLARI ASOSIDA).....	60-67
<i>Esanova Nilufar</i> O'ZBEKISTONDA XALQARO MUNOSABATLARNING USTUVOR YO'NALISHLARI VA ULARNING SANOAT RIVOJLANISHIDAGI BUGUNGI KUNDAGI AHAMIYATI	68-73
<i>Jumayev Abdumo'min Fayziyevich</i> IBN SINONING ASH-SHIFO ASARINING ISLOM VA YEVRIPA FALSAFASIGA TA'SIRI	74-82
<i>Pardaxol Normamatova Ochildiyevna</i> MUSTAQILLIK YILLARIDA SURXONDARYO VILOYATINING SOG'LIQNI SAQLASH SOHASIDAGI XALQARO HAMKORLIGI	83-87
<i>Elboyeva Shaxnoza</i> O'ZBEK OLIMALARINING XALQARO ILM-FAN, MADANIYAT RIVOJIGA HAMDA FAN VA TEXNIKA TARAQQIYOTIGA QO'SHGAN HISSALARI	88-94
<i>Джаббарова Юлдуз Джуманиязовна</i> РОЛЬ ИСТОРИИ МЕДИЦИНЫ В ФОРМИРОВАНИИ ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ ИДЕНТИЧНОСТИ БУДУЩИХ ВРАЧЕЙ В МЕДИЦИНСКИХ ВУЗАХ УЗБЕКИСТАНА	95-100
<i>Tuyev Fazliddin Erkinovich</i> 2009–2011-YILLARDA BUXORO, SAMARQAND, NAVOIY SANOATIDA O'SISH VA XALQARO HAMKORLIK DINAMIKASI	101-104

<i>Жураева Камола Сайфиддиновна</i> КАСПИЙСКИЙ РЕГИОН ВО ВНЕШНЕЙ ПОЛИТИКЕ УЗБЕКИСТАНА	105-109
<i>Abdujabborov Kamoliddin</i> QADIMGI BAQTRIYA VA AVESTO JAMIYATI DAVRI QISQACHA TAHLILI	110-115
<i>Mamanov Abdurahim Abduhakimovich</i> TEMURIYLAR VA ULARDAN KEYINGI SULOLALAR DAVRIDA DINIY HOKIMIYATNING KUCHAYISHI (SABABLAR VA NATIJALAR)	116-122
<i>Xolmatov Shukurillo Ziyoviddin o'g'li</i> INGLIZ TILLI TADQIQOTLARDA ILK O'RTA ASRLAR MARKAZIY OSIYO TARIXINING O'RGANISH BOSQICHLARI	123-128
<i>Djurayev Baxtiyor Rajaboyevich</i> O'ZBEKISTON IJTIMOYIY-IQTISODIY HAYOTIDA AYOLLARNING O'RNI VA GENDER TENGLIGI MASALALARI (TARIXIY-IJTIMOYIY TAHLIL 1991-2025-YY)	129-136
<i>Matyayqbov Toyirjon Sultanbayevich</i> JANUBIY OROLBO'YI HUDUDIDA NEOLIT DAVRI KULOLCHILIGIGA DOIR BA'ZI CHIZGILAR	137-140

08.00.00 – IQTISODIYOT FANLARI

<i>Султанова Дина Файзрахмановна</i> ОБЩЕНАУЧНАЯ МЕТОДОЛОГИЯ ИСТОРИЧЕСКОГО ИНСТИТУЦИОНАЛИЗМА В РАЗВИТИИ ЭКОНОМИКИ ОТРАСЛИ КОНЕВОДСТВА НА ТЕРРИТОРИИ СОВРЕМЕННОГО УЗБЕКИСТАНА	141-153
<i>Shodmonov Abduvohid Farxod o'g'li</i> O'ZBEKISTON TARIXIY YODGORLIKLARINI RAQAMLI TURIZM ORQALI SAQLASH VA RIVOJLANTIRISH	154-157

09.00.00 – FALSAFA FANLARI

<i>Otamuratov Sarvar</i> YOSHLARGA OID DAVLAT SIYOSATI: XALQARO TAJRIBA ASOSIDA YANGI TASHABBUSLAR VA QONUNGA TAKLIF ETILAYOTGAN MUHIM QO'SHIMCHALAR	158-164
<i>Tashanov Abduxoliq</i> BUZG'UNCHI G'OYA VA BUZG'UNCHI FAOLIYATNING SHAKLLANISHIDA SALBIY TARBIYA VA ATROF-MUHIT TA'SIRI	165-171
<i>Raxmatova Xolidaxon Xolikovna</i> XOJA AHROR VALIY MUROSAGA OID QARASHLARINING FALSAFIY MOHIYATI	172-178
<i>O'roqova Oysuluv Jamoliddinovna</i> ABDULXAMID SULAYMON O'G'LI CHO'LPONNING BADIY-ESTETIK MEROSI	179-183
<i>Yazdonov Ulug'bek Tashmurotovich</i> TA'LIM VA TARBIYA – JAMIYATNI MA'NAVIY-MADANIY DEFORMATSIYALASHUVDAN SAQLOVCHI OMILDIR	184-189
<i>Абдуллаева Махбуба Нуруллаевна, Жалалова Гулбахор Одилжоновна</i> КОГНИТИВНЫЕ ФАКТОРЫ РАЗВИТИЯ НАУКИ В IX – XII ВЕКАХ В ЦЕНТРАЛЬНОЙ АЗИИ	190-197

<i>Rasulov Hakim Mamanovich</i> DAVLAT VA JAMIYAT O'ZARO ALOQADORLIGINING SIYOSIY-INSTITSIONAL TAHLILI	198-201
<i>Azamova Sitora Ayonovna</i> O'ZBEKISTON ZAMINIDA EKOLOGIK MADANIYATNING SHAKLLANISHI VA RIVOJLANISH BOSQICHLARI	202-206
<i>Xolmirzaev Xurshid Nakibillaevich</i> FUTUROLOGIK TAFAKKURDA SUN'IY INTELEKTNING NAMOYON BO'LISHI	207-212
<i>Namazova Yulduz Muzaffarovna</i> RAQAMLI SIVILIZATSIYA SHAROITIDA MILLIY TA'LIMNING STRUKTURAVIY-FUNKSIONAL JIHATLARI	213-217
<i>Abdurazoqov Gulmurod Musurmonqulovich</i> MAFKURAVIY OMILLARNING YOSHLAR KAMOLOTIGA TA'SIRI NAMOYON BO'LISHINING O'ZIGA XOS XUSUSIYATLARI	218-224
<i>Tojibayev Baxromjon Turabayevich</i> "PREKARIAT" TUSHUNCHASINING GENEZISI: ETIMOLOGIYA, FALSAFIY-IJTIMOYIY ANGLASH	225-229
<i>Tursunova Laylo Ergashevna</i> TILAB MAHMUDOVNING ADABIY ESTETIK QARASHLARINING SHAKLLANISH BOSQICHLARI	230-235
<i>Филиппов Ольгерд Александрович</i> ГУМАНИСТИЧЕСКАЯ ТРАДИЦИЯ В ЭПОХУ ЦИФРОВОЙ ТРАНСФОРМАЦИИ ОБЩЕСТВА	236-244
<i>Chorieva Madina Aliyevna</i> INKLYUZIV TAFAKKUR — JAMIYATNING BARQAROR RIVOJLANISHINING FALSAFIY ASOSI	245-249
<i>Zakirova Nigora Xalmaxammatovna</i> AXBOROT MAKONIDA MILLIY O'ZLIKNI ANGLASH JARAYONINI RIVOJLANTIRISHDAGI MUAMMOLAR VA ULARNI HAL ETISH IMKONIYATI	250-254
<i>Primov Baxriddin Abdiraxmonovich</i> AXBOROT IMPERIALIZMI TAHDIDLARI	255-261
<i>Karimov Zafarbek Ataboyevich</i> TA'LIM TIZIMINI SOTSIOLOGIK-FALSAFIY TAHLIL QILISHDA GUMANITAR YONDASHUVLAR	262-267
<i>O'razov Bobir Baxtiyorovich</i> IJTIMOIY DAVLAT HAQIDAGI G'ARBONA QARASHLAR: FALSAFIY-ILMIY TAHLIL	268-272
<i>Shaydullayev Normamat Sherkuziyevich</i> RAQAMLASHGAN JAMIYAT SHAROITIDA INSON QADRI VA ONG EVOLYUTSIYASI	273-278
<i>Tursunova Olmos Fayziyevna</i> YOSHLAR HUQUQIY ONGI VA MADANIYATINI YUKSALTIRISHNING MA'NAVIY TARBIYA JARAYONIDA TUTGAN O'RNI VA AHAMIYATI	279-284
<i>Turaeva Sanobar Khalimovna</i> EASTERN EDUCATION - THE IMPORTANCE OF UPBRINGING IN THE FORMATION OF HUMAN QUALITIES IN YOUNG PEOPLE	285-287

<i>Jo'rayev Akram Namozovich</i> EKSTREMIZM G'OYALARIGA QARSHI KURASHDA MILLIY O'ZLIKNI ANGLASH MEXANIZMLARINING PSIXOLOGIK VA FALSAFIY ASOSLARI	288-291
<i>Taylyakova Feruzahon Sultanovna</i> GLOBALLASHUV - MA'NAVIYATNI ANGLASH OMILI	292-296
<i>Toxirov Abdumalik Ashurali o'g'li</i> MAHALLA VA OILADA YOSHLAR AXLOQINI ME'YORLASHTIRISHNING IJTIMOIY-FALSAFIY ASOSLARI	297-302
<i>Sherboboyev Muxriddin, Javlonbek Hafizullayev</i> KARL POPPERNING BILISH FALSAFASIGA OID QARASHLARI	303-307
<i>Nasriddinov Faxriddin Xalmamatovich</i> AXBOROT VA AXBOROT TIZIMLARINING FALSAFIY TAHLILI	308-314
<i>Ochilov Husan</i> MILLIY AN'ANA VA MODERNIZATSIYA UYG'UNLIGINING FALSAFIY TAHLILI	315-321
<i>Madaminov Nasimjon</i> MILLIY MUSIQIY MEROS ASOSIDA YOSHLARNING ESTETIK DIDI VA TAFAKKURINI RIVOJLANTIRISHNING FALSAFIY JIHATLARI	322-326
<i>Xolmirzayeva Jumagul Xamdamovna</i> MEHNAT MADANIYATINI SHAKLLANTIRISH SOHADAGI XORIJIY TAJRIBALAR	327-331
10.00.00 - FILOLOGIYA FANLARI	
<i>Narmuratov Zayniddin Radjabovich</i> INGLIZ VA O'ZBEK TILLARIDAGI SCIENCE/ILM KONSEPTLI FRAZELOGIK BIRLIKLARNING LINGOMADANIY XUSUSIYATLARI	332-337
<i>Payzibayeva Madinaxon Sobirjon qizi</i> INGLIZ XALQ ERTAKLARI OBRAZLARINING BADIY XUSUSIYATLARI VA ULARNING O'ZIGA XOS JIHATLARI	338-342
<i>Axmedov Anvar Botirovich</i> NEMIS TILI TIZIMIDA O'ZLASHMA NEOLOGIZMLARNING ROD KATEGORIYASIGA EGA BO'LISH MASALASI	343-347
<i>Djabbarova Shoirra Baltayevna</i> ETNOGRAFIK REALIYALARNING LINGVISTIK XUSUSIYATI	348-351
<i>Genjemuratov Yaqipbek Baxriyatovich</i> FELETONNING JANR SIFATIDA ANIQLASH MUAMMOLARI	352-355
<i>Tadjiyeva Mastura Fayzullayevna</i> INGLIZ MAQOLLARIDA "LOVE" KONSEPTINING VOQELANISHI	356-360
<i>Qurbonova Gulnoza Abduholiq qizi</i> GIDRONIMLARINING STRUKTUR-SEMANIK TAHLILINING XUSUSIYATLARI	361-364
<i>Ayimbetova Shiyrin Jabbar qizi</i> BOLALAR ADABIYOTINING POETIK-FUNKSIONAL XUSUSIYATLARI: YOSH PSIXOLOGIYASI, DIDAKTIKA, AKSILOGIYA	365-371
<i>Ruziyeva Nasiba Kenjayevna</i> O'ZBEK TILIDAGI IBORALARINING SEMANTIK XUSUSIYATLARI VA FRANSUZ TILIGA TARJIMASI	372-375

<i>Бабаева Зарина Сайфуллаевна, Фёдорова Арина Максимовна</i> ГЕЙМИФИКАЦИЯ В ПРОЦЕССЕ ФОРМИРОВАНИЯ ФУНКЦИОНАЛЬНОЙ ГРАМОТНОСТИ НА УРОКАХ РУССКОГО ЯЗЫКА	376-385
<i>Xushmatatova Aminaxon</i> LINGUOCULTURAL FEATURES OF SPEECH INTENTION IN THE DISCOURSE OF ENGLISH AND UZBEK DRAMATIC WORKS	386-392
<i>Saparniyazova Sarbinaz Baxtiyarovna</i> THE INFLUENCE OF CONTEXTUAL FACTORS ON THE PERCEPTION OF THE PRAGMATICS OF APOLOGY IN ENGLISH AND UZBEK	393-397
<i>Adxamova Shirin Farhodjon qizi</i> INGLIZ VA O'ZBEK TILLARIDA EMOTSIONAL HOLATNI IFODALOVCHI KOLLOKATSIYALARNING QIYOSIY TADQIQI	398-401
<i>Машарипова Валентина</i> ЛИНГВОКУЛЬТУРНЫЙ АНАЛИЗ ВЕРБАЛИЗАЦИИ ПАРАЛИНГВИСТИЧЕСКИХ СРЕДСТВ В ПОРТРЕТНЫХ ОПИСАНИЯХ В АНГЛИЙСКИХ И РУССКИХ ХУДОЖЕСТВЕННЫХ ТЕКСТАХ	402-405
<i>Abduqahhorova Gulnoza Abduvahobovna</i> RUS VA O'ZBEK TILLARIDAGI IQTISODIY ANGLISIZMLARNING SINTAKTIK XUSUSIYATLARI	406-411
<i>Raxmonova Yulduz Xusanovna</i> ADABIY ASARLARDA IJTIMOY FOJIAVIYLIKNING ESTETIK TALQINI	412-417
<i>Ayimbetova Damekhan Maksetbay qizi</i> ADABIYOTDA ANIMALISTIK JANR VA RAMZIY OBRAZLAR BO'YICHA OLIV BORILGAN ILMIY TADQIQOTLAR	418-427
12.00.00 – YURIDIK FANLAR	
<i>Фазилов Фарход Маратович</i> УГОЛОВНО-ПРАВОВОЕ РЕГУЛИРОВАНИЕ ДИПФЕЙКОВ: ОПЫТ УЗБЕКИСТАНА	428-439
<i>Zokirov Sherzod Ilxom o'g'li</i> FUQAROLAR MUROJAATLARI BILAN ISHLASH BO'YICHA SHET EL DAVLATLARI TAJRIBASI: QIYOSIY-HUQUQIY TAHLIL	440-448
<i>Rakhmonov Tolib</i> ISSUES OF DETERMINING THE CIVIL LEGAL STATUS OF ARTIFICIAL INTELLIGENCE IN UZBEKISTAN	449-454
<i>Sobitxonov Joxongir Zunnurxon o'g'li</i> ISLOM BANKLARI FAOLIYATIDA "FATVO SHOPPING" AMALIYOTI VA UNING OLDINI OLISH BO'YICHA HUQUQIY MEKANIZMLAR	455-462
<i>Mamatmurodov Farrux Farxod o'g'li</i> O'ZBEKISTONDA SUKUKNI RIVOJLANTIRISH: HUQUQIY ISLOHOTLAR, INFRATUZILMA, MUAMMOLAR VA IMKONIYATLAR	463-472
<i>Юнусов Достонбек Анваржон угли</i> ПОНЯТИЕ И ОСНОВНЫЕ ЭЛЕМЕНТЫ ПРАВОВОГО РЕЖИМА ИНОСТРАННЫХ ИНВЕСТИЦИЙ В РЕСПУБЛИКЕ УЗБЕКИСТАН	473-481

<i>Uteniyazov Keulimjay Kuanishbayevich</i> JINOYAT PROTSESSIDA AYBLOV FUNKSIYASINI AMALGA OSHIRUVCHI SUBYEKTLARNING HUQUQIY MAQOMIGA OID MUAMMO VA YECHIMLAR	482-489
<i>Xidirov G'anisher Tojimurodovich</i> TEZKOR-QIDIRUV FAOLIYATI USTIDAN SUD NAZORATINING QIYOSIY-HUQUQIY TAHLILI	490-499
<i>Vaxronov Ravshan Rashid o'g'li</i> SUN'IY INTELLEKT VA INSON HUQUQLARI: NAZARIY VA HUQUQIY ASOSLAR	500-504
<i>Усмонов Малик</i> ОТСЛЕЖИВАНИЕ И ЗАМОРАЖИВАНИЕ НЕЗАКОННО ПОЛУЧЕННЫХ АКТИВОВ: СРАВНИТЕЛЬНОЕ ИССЛЕДОВАНИЕ ПОДХОДОВ	505-510
<i>Abdusatarov Jaloliddin Sharafutdin o'g'li</i> RAQAMLI AKTIVLAR BILAN BOG'LIQ NIZOLARNI HAL QILISHNING MUQOBIL USULLARI	511-517
<i>Islomqulova Shohsanam Vahobjon qizi</i> TIBBIYOT XODIMINING KASBIY JAVOBGARLIGINI SUG'URTALASHDA SUG'URTA TOVONI, SUG'URTA PULI VA SUG'URTA MUKOFOTI TUSHUNCHALARINING MOHIYATI	518-524
<i>Ibodullo Xayrullo Jaxongir o'g'li</i> O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI VA XORIJIY DAVLATLAR SUDYALARINING KONSTITUTSIYAVIY-HUQUQIY MAQOMI	525-530
13.00.00 - PEDAGOGIKA FANLARI	
<i>Xolmatova Ziroatxon Anvarovna</i> BO'LG'USI PEDAGOGLARDA NOSTANDART TESTLARNI TUZISH KO'NIKMALARINI RIVOJLANTIRISHDA XORIJ TAJRIBASI	531-534
<i>Mamajonova Gulnoza Karimovna</i> AXLOQIY VA ESTETIK TARBIYA INTEGRATSIYASINING PEDAGOGIK ASOSLARI	535-539
<i>Gulomova Komila Maxamatjanovna</i> TA'LIMDA FAOL O'QITISH METODLARINING SAMARADORLIGI: TAJRIBA VA TAHLIL	540-544
<i>Berdiyeva Nilufar Berdiyeva qizi</i> BO'LAJAK MAKTABGACHA TA'LIM TASHKILOTLARI TARBIYACHI -PEDAGOGLARINING IJODIY KOMPETENSIYALARINI INNOVATSION YONDASHUV ASOSIDA SHAKLLANTIRISH TAMOYILLARI	545-549
<i>Фадлиева Амина Ильхамовна</i> ГУМАНИСТИЧЕСКАЯ ПЕДАГОГИКА КАРЛА РОДЖЕРСА И ЕЁ ЗНАЧЕНИЕ ДЛЯ РАЗВИТИЯ СОВРЕМЕННОГО ОБРАЗОВАНИЯ	550-556
<i>Rajabov Eldor Erkinovich</i> THE ROLE OF PEER REVIEW TO IMPROVE WRITING EFFECTIVELY AMONG EFL STUDENTS	557-561
<i>Jumagulova Aziza Abduljalil qizi</i> BOSHLANG'ICH TAYYORGARLIK BOSQICHIDAGI DZYUDOCHILARNING JISMONIY SIFATLARINI RIVOJLANTIRISH ORQALI JISMONIY TAYYORGARLIGINI TAKOMILLASHTIRISH USLUBIYATI	562-573

<i>Toshnazarova Mohinur O'sarali qizi</i> "MOTIVATSION YONDASHUV" HAMDA "KREATIV FIKRLASH" TUSHUNCHALARINING MAZMUN VA MOHIYATI	574-578
<i>Maxmudova Nigoraxon Boyqo'zi qizi</i> BO'LAJAK CHET TILI O'QITUVCHILARINI KOMMUNIKATIV KOMPETENSIYASINI RIVOJLANTIRISHDA PRAGMATIK MUAMMOLAR VA ULARNING YECHIMLARI	579-585
<i>Hamroyeva Robiya Sherali qizi</i> KELAJAK PEDAGOGLARINING TANQIDIY TAFAKKURINI RIVOJLANTIRISHDA INNOVATSION YONDASHUVLAR	586-591
<i>Tug'anboyeva Zamiraxon Shuxratbek qizi</i> TALABA KURASHCHI QIZLARNING KUCH CHIDAMLILIGINI MAXSUS MASHQLAR ORQALI OSHIRISH METODIKASI	592-598
<i>Sadritdinova Dinora A'zamjon qizi</i> WEB ILOVALARNI LOYIHALASHGA OID KOMPETENTLIK VA UNI RIVOJLANTIRISH	599-602
<i>Солохиддинова Фазилатхон Мухиддин кизи</i> ИСПОЛЬЗОВАНИЕ ТЕХНОЛОГИИ КРИТИЧЕСКОГО МЫШЛЕНИЯ В ПРОЦЕССЕ УСВОЕНИЯ ГРАММАТИЧЕСКИХ ПОНЯТИЙ	603-611
<i>Ниязова Регина Рустамовна</i> АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ ПОДГОТОВКИ КВАЛИФИЦИРОВАННЫХ КАДРОВ В ОБЛАСТИ ФИЗИЧЕСКОЙ КУЛЬТУРЫ И СПОРТА	612-615

Received: 2 October 2025
Accepted: 15 October 2025
Published: 25 October 2025

Article / Original Paper

ANALYSIS OF DOCUMENTS RELATED TO APPOINTMENTS TO MILITARY RANKS AND POSITIONS IN THE BUKHARA EMIRATE (BASED ON THE ARCHIVAL RECORDS OF THE KUSHBEGI CHANCERY)

Shukurillayev Yunus Asrorovich,
Associate Professor, Bukhara State Technical University,
Candidate of Historical Sciences

Abstract. This article analyzes the traditions and procedures of appointments to military ranks and official positions in the Bukhara Emirate during the Manghit dynasty. The analysis is based on documents from Fund I-126 - the Kushbegi Chancery of the Bukhara Emirate - preserved in the National Archive of the Republic of Uzbekistan.

Keywords: rank, position, monthly salary, daily allowance, reward payment, appointment procedure, dismissal from office, yarlik.

BUXORO AMIRLIGIDA HARBIY UNVON VA MANSABLARGA TAYINLANISHIGA OID HUJJATLAR TAHLILI (QO'SHBEGI DEVONXONASI ARXIVI HUJJATLARI ASOSIDA)

Shukurillayev Yunus Asrorovich,
Buxoro davlat texnika universiteti dotsenti,
tarix fanlari nomzodi
E-mail: yunus-a@mail.ru

Annotatsiya. Maqolada Mang'itlar sulolasi davrida Buxoro amirligida harbiy unvon va mansablarga tayinlash an'analari, tartib-qoidalarini O'zbekiston Respublikasi Milliy arxivining I-126 - fondi - Buxoro amirligi qo'shbegi devonxonasi hujjatlari asosida tahlil etiladi.

Kalit so'zlar: unvon, mansab, oylik maosh, kunlik, mukofot puli, mansabga tayinlanish tartibi, mansabdan ozod etish, yorliq.

DOI: <https://doi.org/10.47390/SPR1342V5SI9Y2025N08>

Kirish. O'zbekiston Milliy arxivining I-126 — Buxoro amirligi qo'shbegi devonxonasi arxiv fondi hujjatlari to'plami O'rta Osiyo hukmdorlarining Osiyo tillarida (arab, fors, chig'atoy va turkiy) to'plangan hujjatli merosi saqlanadigan yirik arxivlardan biri hisoblanadi. Mazkur fondning 1-ro'yxat 1505 yig'majildidan to 1652 yig'ma jildgacha jami 7000 sahifadan ortiq Buxoro amirligidagi XIX asrning II yarmidan XX asr boshlariga qadar amirlar Muzaffarxon, Abdulahadxon va Olimxonlar hukmronligi davriga oid qo'shin va harbiy masalalarga tegishli hujjatlar sanaladi.

Arxiv fondida saqlanayotgan amirlikdagi harbiy unvon va mansablarga tayinlanishiga oid hujjatlar sulola davridagi ushbu masalalar yechimiga javob bo'lishi bilan birga xorijiy,

mahalliy hamda Rossiya imperiyasi josulari tomonidan keltirilgan ma'lumotlar bilan taqqoslash, tahliliy o'rganish imkonini beradi.

Buxoro amirligida harbiy unvon va mansabga qo'yiladigan yosh, malaka, va boshqa talablar, mansab egalari tayinlash tartib-qoidalari, mansabga qolish muddati, unvon va mansablarga ko'tarilib borish qoidalari, ulardan ozod qilinish tartiblari, taqiq va imtiyozlar mazkur maqolada tahlil qilinishi kerak bo'lgan masalalari sarasiga kiradi. E'tiborlisi shundaki, Buxoro amirligidagi unvon va mansablar to'g'risida o'nlab xorijiy va mahalliy manbalar mavjud bo'lsada, yuqoridagi savollarga to'la javob beradigan fundamental tadqiqotlar yaratilmagan, mavjud asarlarda muammoning ba'zi jihatlarigina qamrab olinadi.

Muhokama va natijalar. Avvalambor biz quyidagi jadval orqali XIX asrning II yarmida zobitlar tarkibidan tashkil topgan harbiy unvon va mansab egalari bilan yaqindan tanishsak: Harbiy unvonlarni quyidan yuqoriga sanab o'tadigan bo'lsak bu hol quyidagicha ko'rinish oladi: 1. Chehraog'asi – (چهره آقاسی). 2. Jibachi – (جیبچی). 3. Mirzaboshi – (میرز اباشی). 4. Qorovulbegi – (قاراول بیگی). 5. Miroxur – (میرخور). 6. To'qsabo – (توق صبا). 7. Eshikog'aboshi – (اشیک آغاباشی). 8. Biy – (بی). 9. Dodxoh – (دادخواه). 10. Inoq – (انق). 11. Parvonachi – (پروانهچی). 12. Qo'shbegi – (قوش بیگی). 13. Otaliq – (اتالیق).

Mazkur amaldorlardan to'qsabodan boshlab viloyat hokimi bo'lishi mumkin bo'lgan. Qo'shbegi kalon, qo'shbegi poyon (kichik qo'shbegi), qozi kalon, raisi kalon vazir vakolatlari darajasidagi amaldorlar sanalgan. XIX asrning II yarmi XX boshlarida harbiy yurishlar davrida Qo'shbegi poyon lashkarboshi etib tayinlanardi [1; v 65]. Ellikboshi qo'shinida 9 nafar kichik amaldor zobit bo'lib, ular bo'y o'rinlar asosan o'lim, boshqa lavozimga chaqiriq orqaligina ochiladi. Shunda ham amaldorning qarindoshlari yoki amirga yaqin shaxslar tomonidan egallanadi. Shuning uchun lavozimda yuqoriga ko'tarilish uchun faqat qobiliyat emas, balki orqada turib yuboruvchi, tavsiya qiluvchi, hatto pora berish ham kerak bo'ladi. Yuqori lavozimlarga ko'tarilish shaxsiy tanish-bilishsiz, harakatsiz, va shunchaki mehnat orqali emas, balki ko'pincha vositachi yordamida yuz beradi. Amirlikda 4-darajali unvon Qorovulbegi darajasiga yetgan amaldorga hurmatga sazovor atributlar – tillada bezalgan kamar va bezakli bosh kiyimi kiyish huquqi beriladi. Qorovulbegi bu unvonini faxr bilan ko'tarib yuradi va amirdan rasmiy yorliq oladi. Bu yorliqda uning tituli “Muborizatpanoh” — ya'ni “Harbiy xizmatda sharafli” deb qayd etiladi. Eshikog'aboshidan keyin esa “Amoratpanoh” (ya'ni “amirlikka xos”) unvoni oladi. Parvonachidan boshlab esa, “Vazoratpanoh” ya'ni, vazir darajasidagi maqomiga maqomga ega bo'ladi.

Muammoni o'rganishda bizga eng katta yordam beradigan manba bu hanuzgacha ilmiy muomalaga kiritilmagan O'zbekiston Milliy arxivi I-126 — fondi Buxoro amirligi qo'shbegisi kanselyariyasi arxiv hujjatlari to'plami hisoblanib, uning 1505 — 1518 yig'majildlar Buxoro amirligida mavjud harbiy unvon va mansab egalari, ularni tayinlash, maosh belgilash, mansabdorlarning ismi shariflari, 1640-1642 yig'majildlar harbiylarning shikoyat va arizalari, ular ijrosi va boshqa turli masalalari jamlangan muhim tarixiy hujjatlar majmui sanaladi.

Olingan natijalar va ularning tahlili. Ushbu manba orqali biz Buxoro amirligida harbiy unvon va mansablarga tayinlash va ulardan ozod etishning quyidagi holatlarini oydinlashtirdik:

1. Nomzodning ijtimoiy kelib chiqishi, urug'i, nasl-nasabiga qarab. Amaldor nom (mansab) ila mashhur bo'lgan. Masalan: chehraog'aboshi, mirobboshi, agar bekozoda bek avlodi bo'lsa avvalo, tunqator, keyin jibachi, bekozoda bo'lmasa ikki amaldan so'ng, tunqator, so'ng jibachi, qarovulbegi, miroxur, to'qsabo, eshikog'aboshi, biy, parvonachi, dodxoh, kichik inoq,

katta inoq, devonbegi, qo‘shbegi, otaliq darajalariga ko‘tarilishlari mumkin bo‘lgan. Muhammad Sayid Boljuvoniyni ushbu ma‘lumotlari arxiv manbalarida ham o‘z isbotini topadi. Quyidagi ma‘lumotda biz mirzaboshilikdan jibachi amaliga o‘tganligi ni ko‘ramiz:

- “Mirzaboshi qo‘llaringiz jibachi lavozimidan umid qiladi;-Abdulqayum Mirzaboshi, Sodiq mirzaboshi, Yo‘ldosh mirzaboshi, Shohimardon mirzaboshi, Rajabali mirzaboshi, Muhammadbek mirzaboshi, Rasulberdi mirzaboshi, Niyozbek mirzaboshi, Nurmon mirzaboshi, Islom mirzaboshi”... va hokazo.

Quyidagi hujjatda esa biz bek avlodi bo‘lgan bekozdalarni mirzaboshilikdan (tunqatorliqdan sakrab) to‘g‘ridan to‘g‘ri jibachilik amaliga erishganligini ko‘ramiz. An‘anaviy holatlarda esa chehraoqalikdan mirzaboshi lavozimiga va boshqa amaldorlarning yuqori mansabga da‘vo qilishlarni ko‘ramiz:

- “Quyidagi qullaringiz chehraoq‘alikdan mirzaboshi lavozimiga o‘tish umididalar: Boboxo‘ja chehraoq‘a, Hamidjon chehraoq‘a, Rahmonqul chehraoq‘a, Eshmurod chehraoq‘a, Qosim chehraoq‘a. Yana bir manbada “Jibachi qullaringiz qorovulbegi amali umididalar; Ne‘matulloxo‘ja jibachi, Abdulqodirxo‘ja jibachi, Sarimsoqxo‘ja jibachi, Xodixo‘ja mutavvali shayx, Atoullloh jibachi, Muhammad Karim jibachi, Mullo Davlat jibachi, Ya‘kub jibachi, Karomatilla jibachi, Inoyatulloxo‘ja jibachi, Ismatullo Domuloxo‘ja jibachi, Rahmatillox jibachi, Ibodullo jibachi, Ibrohim jibachi.....

“Quyidagi qullaringiz qorovulbegilikdan miroxurlik lavozimiga o‘tkazishingizni umid qiladi: Maxmudxo‘ja qorovulbegi, Eshmuhammad qorovulbegi, Nurmuhammad qorovulbegi, mullo Sharif qorovulbegi, Ibroxim qorovulbegi shogirdpesha”.

Umuman, nasl-nasabga qarab mansablarga tayinlash harbiy unvon va mansablardan tashqari ma‘muriy, diniy unvon va mansablarga keng qo‘llanilib kelingan. Masalan, eshikog‘aboshi – (اشيك آغاباشى) “Majma‘ ul-arqom”da bu lavozimni egallash huquqi do‘rmon, qushchi va nayman qavmlariga tegishli bo‘lganligi, agar bu qavmlarda bu vazifani bajarish uchun munosib shaxs topilmasa, bu huquq qo‘ng‘irot, qiyot va xitoy kabi qavmlarga o‘tish aytilgan, Parvonachi – (پروانهچى) ko‘pincha arab qavmiga yaqin kishilardan qo‘yilib, arab aholisini boshqarish huquqi ham bu unvonga ega bo‘lganlarning qo‘lida edi.

Xizmatlar uchun mahramlar “mehmonxona amaldori” deb atalgan. Ular viloyat va shaharlar xizmatiga ma‘mur hokimlarni nasbu-azl qilish (lavozimga tayinlash va ozod etish), da‘vogorlar talablarini isloh qilish kabi ishlarni bajarishgan.[2; v 28]. Qisqacha qilib aytganda lavozimga nomzod kishilarni nasl-nasabi, obro‘-e‘tibori, beradigan pora va hadyalariga qarab bu lavozimga loyiq yoki noloyiqligini bildirib turishgan.

2. Vafoti munosabati bilan lavozimdan ozod etish va yangilarini tayinlash:

-“Qorabekbiy parvonachi qulingiz janobi oliy hazratimga qilgan arizasi: Janobi oliy hazratimning xokipoylariga tasadduq bo‘lay! Ahmadbek qorovulbegi, Umarbek Mirzaboshi, Saidqul Mirzaboshi, Pirnazar chehraoq‘a va boshqalar qalmoq jamoasidagi qullaringiz mazkur jamoadagi yuzboshi Ostonqul miroxurning vafot etganligi to‘g‘risidagi xabarni yetkazdilar. Ular Rahmonqul Mirzaboshini mazkur jamoaga yuzboshi qilib tayinlashingizni so‘rab arz qilganlar. Sizning shu arizaga javoban yuborgan tabarruk nomangizni oldim. Muborak nomangizni qo‘llaringizga olib, ko‘zlarimga surtdim. Qullaringizni istagi bo‘yicha mazkur jamoaga Rahmonqul mirzaboshini yuzboshi qilib tayinlashni amir qilibsiz. Qullik yuzasidan shularni Sizga ma‘lum qildim”.

Manbalarda qo‘shindagi parvonachi (aksariyat hollarda qo‘shindagi 500 va 1000 kishilik sarkardasi) amaldorning vafot etganligi to‘g‘risidagi xabarni amirga yetkazish barorida ko‘pgina holatlarda keyingi amaldor nomzodi bilan birga taqdim etgan:

-“Qulparvar! Hazratimning boshlariga tasadduq bo‘lay! G‘ulomali eshik og‘aboshi qulingiz oliy ijozatingiz bilan oliy riqobga borib, oliy jamoangizga musharraf bo‘lib duo qilish umidida arz qilibdi. Umidgoh! Tasadduq bo‘lay! Mazkur eshikog‘aboshi qo‘shinidagi amaldor Abdurasul chehraog‘a vafot etgani sababli uning o‘rniga Hamroh o‘nboshini sarkarda qilib tayinlashni umid qilmoqda. Hazratim yaxshiroq biladilar. Ilohi hamisha salomat bo‘ling”.

Yana –“Janobi oliy hazratimning muborak boshlariga tasadduq bo‘lay! Umidgoh, Ollonazar mirzaboshi kaminaning qo‘shinida navkar edi, u vafot etdi. Uning o‘g‘li Eshonqulibek uddaburon xizmatkor bo‘lib vazoratpanoh hazratlariga xizmat qilishni niyat qilyapti. Mazkur Eshonqulini o‘zimning xizmatkorlarim safiga kiritaman deb umid qilaman va u xizmatni ado qilsa, xursand bo‘lar edim. U hamisha duoda bo‘ladi. Ilohi salomat bo‘ling! 1314 yil Hijriy, Qulparvar! So‘fibek to‘qsoba qulingiz amri oliyga muvofiq taqiq qilib so‘radim. Bahrin jamoasi yuzboshisi Qurbon qorovulbegi yuzboshi qazo qilgan. Mazkur jamoa yuzboshisiz qolgan. Jamoaning kattayu kichigi marhum qorovulbegining o‘rniga Yo‘ldosh chehraog‘ani tayinlashni so‘radilar. Shu umid bilan nodonlik arzini qildim. Salomat bo‘ling!”;

- “Qulparvar! Rizojo‘y qulingiz So‘fibek to‘qsobaning janobi oliy hazratimga qilgan arzi: Jahonpanoh, aziz boshingizga tasadduq bo‘lay! Tasadduq bo‘lay, O‘roq chehraog‘a, Berdimurod chehraog‘a, Muhammadyor chehraog‘a, Berdiyoy chehraog‘a qullaringiz sizning nomingizga yozgan arizalarini bu rizojo‘y qulingizga topshirdilar. Ular Baxrinning qazo qilganligini ma‘lum qilib uning o‘rniga o‘z jamoalaridan Yo‘ldosh chehraog‘ani tayinlashingizni iltimos qilib so‘raganlar. Mazkur chehraog‘a solih kishi bo‘lib xizmatni uddasidan chiqadi deb yozganlar. Shunga javoban sizning tabarruk nomangizni oldim. Amringizga muvofiq haqiqat qay tariqa ekanligini tekshirdim. Qurbon qorovulbegi ismli yuzboshi haqiqatdan ham yaqinda qazo qilgan. Yuzboshi o‘rni hozircha bo‘sh. Qullaringiz Yo‘ldosh chehraog‘ani yuzboshi qilib tayinlashingizni so‘radilar. U bechora, uddaburon kishi ekan. Agar mehribonligingizni darig‘ tutmasangiz yuzboshi qilib mazkur chehraog‘ani tayinlasak. Hazratimning o‘zlari yaxshi biladilar. Ilohi hamisha saltanat taxtida salomat bo‘ling!” [3; v 81].

Vafot etgan amaldorga davlat tomonidan berilgan qurol-yarog‘, ot-ulov va boshqa jihozlar olinib, o‘zidan yuqori lavozimdagi amaldorlarga xatlab topshiriladi:

-“Miralibek arzi! Vazoratpanoh, muborak boshingizga tasadduq bo‘lay! Oliy dastxat yuzasidan shu mazmunda xat yozib yubordilarki, Mirobid miroxur vafot etgan odamlarning qurol-aslahalari bor. Quyidagi aslahalarni Akrambiy inoq to‘pchiboshiga topshirdi. Vazoratpanoh! Duogo‘y qulingiz janob oliylarini duolar qilib yuzlikdagi qullaringizni yig‘ib yuzliklarni ro‘yxat qilib xizmatga yubordim. Hazratimga ma‘lum bo‘lsin deb bandalik arzini qildim. Salomat bo‘ling. Vazoratpanoh! Miltiqlar ro‘yxati: Yuzboshi Muhammad Sharif qorovulbegi 44 ta, yuzboshi Muhammad qorovulbegi 50 ta, yuzboshi Abbosqulbek 53 ta, Habibulloh qorovul yuzligi 39 ta. Jami: 186 ta”.

Faqat istisno tariqasida harbiy amaldorlar safiga keltirishimiz mumkin bo‘lgan qozi askar hamda muftiy askarlikka erishish uchungina oliy madrasada o‘qish kerak edi. Boshqa barcha harbiy amal egasi bo‘lish uchun o‘qimishli va ma‘lumotli bo‘lish shart emas edi.

3. Quyi mansab amaldorlarining o‘z boshliqlaridan yoki o‘z qo‘l ostidagilarni vazifasidan ozod qilishga vakolati bo‘lmagan amaldorlarning norozi bo‘lib to‘pchiboshi, qo‘shbegi yoki amirga yozgan asosli xatlari bilan:

-“Qulparvar! Rizojo‘y qulingiz So‘fibek to‘qsoba janobi oliy hazratimga qilgan arzi: Yo‘ldosh chehraog‘a, Abdushukur chehraog‘a, Mirzo Murod chehraog‘a, Xudoyor chehraog‘a, Bo‘ta chehraog‘a, Mahmudbek chehraog‘a va 2 nafar amaldorlar ming jamoasining navkarlari arzini rizojo‘y qulingiz nomiga yetkazdi. Ular sizning muborak nomangizni oldilar, unda: Abdujabbor mirzaboshi degan yuzboshimiz bor, u juda ham beparvo bo‘lib, biror ishning uddasidan chiqmaydi. Siz boshqa yuzboshi yuborasiz, degan umiddamiz. Mazkur jamoaning xohishini inobatga olib tekshirish o‘tkazish uchun arz qiling, dedilar. Men oliy marhamatnomani olib o‘pib ko‘zlarimga surtib oliy hazratning mehribonliklaridan xursand bo‘lib haqingizga duo qildim. Hazratimning farmonlariga muvofiq ming jamoasining kattayu kichigini yig‘ib tekshiruv ishlarini o‘tkazdim. Darvoqe, mazkur jamoa janob oliy hazratni duo qildilar. Yuzboshi juda ham beparvo bo‘lib, xizmati davrida bizlarni ko‘p azobga qo‘ydi deb uni xohlamaydilar. Tasadduq bo‘lay, mazkur jamoaning ichida na‘bbek chehraoha ismli kishi bor ekan. U juda uddaburon, e‘tiborli ekan. Mazkur jamoaning kattayu kichiklarining xohlagan kishilari o‘sha ekan va janobi oliy hazrat Abdujabbor mirzaboshi yuzboshi o‘rniga shu chehraog‘ani tayinlaysiz degan umidda Sizning haqingizga duolar qildilar. Qullik va nodonlik yuzasidan jamoaning xohishini o‘rganib janobi oliy hazratimga bildirdim. O‘zingiz yaxshi bilasiz. At taqsir” [4; v 15].

- “Qulparvar! Hazratimning boshlariga tasadduq bo‘lay! Mirbobo, Avaz mirzaboshi, Sharif chehraog‘a, Xudoyshukur chehraog‘a, Abdurasul chehraog‘a, Dunmas chehraog‘a, Oshurbek qullaringiz bu qulingizga ariza yozibdilar. Ularning Og‘ur jamoasi yuzboshisi Niyoz to‘qsabo ekan. Mazkur jamoaning kattayu kichigi undan norozi bo‘lib uning o‘rniga Xudoyshukur chehraog‘ani tayinlashni so‘ragan. Mazkur chehraog‘a solih kishi ekan. Shu mazmunda ariza yozibdilar. Hazratimning o‘zlari yaxshiroq biladilar. Salomat bo‘ling”.

4. Kasalligi, harbiy xizmatga yaroqsizligi hamda vafoti munosabati bilan unvon va mansablarning nasldan-naslga o‘tish holatlarida:

Ta‘kidlash joizki, ko‘pgina xizmatlarda mansab egalari umrlari mobaynida o‘g‘illarini o‘z o‘rinlariga tayyorlab kelishgan va ular vafotlaridan so‘ng mahrumlarning o‘g‘illari ota lavozimini egallash maqsadida harakat qilishgan. Bu tabiiy hol, chunki yuqori lavozimli kishilar qo‘liga amirlik tomonidan katta yer, suv va moddiy boyliklar berilgan bo‘lib, agar uning o‘rniga boshqasi kelsa bu boyliklar yangi mansab egasi ixtiyoriga o‘tgan.

Mabodo amir farmoni bilan aybli deb topilib harbiy amal egalari ishdan olinsa, ular yo badarg‘a qilingan yoki umrbod sarbozlik xizmatini o‘tashga majbur etilgan. Bunday holatlarda Qo‘shbegi buyrug‘i bilan ularning mol mulklari “urg‘u” yo‘li bilan musodara etilgan.

5. Kichik harbiy mansablarni to‘pchiboshi va katta harbiy amaldorlar bo‘yruq‘i bilan:

-“Qulparvar! Abdulqodirbiy parvonachining janobi oliy hazratimga qilgan arizasi: Tasadduq bo‘lay, Amoratpanoh mullo Xolmurodbiy inoq to‘pchiboshini nomiga tabarruknoma yozilgan. Amoratpanoh Abdulqodirbek parvonachi qo‘shinidagi Yo‘ldosh qorovulbegi yuzboshini olib 2-qo‘shiningizga, Baraka qorovulbegi yuzboshining o‘rniga kiritdim. Mazkur amoratpanohga Yo‘ldosh qorovulbegi yuzboshini mir Baraka qorovulbegi yuzboshiga topshirib

zoti oliy haqlariga duo olishni tayinladim. Tasadduq bo'lay, Sizni jami qullaringiz duo qilib shukronalar aytdilar" [5; v 45].

6. Amaldorlarning tavsiyalar bilan:

Biroq arxiv manbalarida amaldorlikka tavsiya etiladigan nomzodlarning tarjimai holi, nufuzi, obro'-e'tibori boshqa jihatlari, ko'rsatilgan qahramonligimi, karomatmi bular xususida lom-lim deyilmasdan ma'murlar tomonidan amirga to'g'ridan to'g'ri faqat ismi sharifigina taqdim etiladi. Butun amirlik davomida mansablarga tayinlashning yagona huquqiy tizimi ishlab chiqilganligiga duch kelinmadi:

-“Qulparvar, Janobi oliy hazratimning muborak boshlariga tasadduq bo'lay! Oliy muborak amringizga muvofiq G'uzor hokimligidan quyidagilarni so'rab-surishtirib oldim: Qulduli jamoasi qo'shinida sobiq ulug' amaldorlardan 3-4 nafari mavjud bo'lib elatlarni sarishta qilib turgan edilar. Hozirgi kunda esa ular barham topib faqatgina Shohimardonqul qorovulbegi eng ulug' kishi hisoblanar edi. Yaqinda u ham qazo qildi.Uning ukasi bo'lmish Tilavbek akasining navkariyadagi joyi o'rniga xizmat qilishni umid qilib oliy muboraknomani olib keldi. Mazkur jamoadagi qullaringiz yig'ilib zoti oliy haqlariga duolar aytib mazkur Tilavbekni navkariyangiz qatoriga qo'shishingizni iltimos qilib so'radilar. Tilavbek solih kishi bo'lib, hamma vaqt xizmatga tayyor, ishning uddasidan chiqadigan kishi deb arz qildilar. Hazratim, o'zingiz yaxshiroq bilasiz. O'zingiz sohibi ixtiyorsiz!”;

-“Qulparvar! Janobi oliy hazratimning aziz boshlariga tasadduq bo'lay! Bobobek qorovulbegi qulingiz miroxurlik, Abdujalil hisobchi qulingiz qorovulbegilik, Yo'ldosh jibachi qulingiz qorovulbegi, Mirzo Ibodullo mirzaboshi qulingiz qorovulbegi, Boqixo'ja jibachi qulingiz qorovulbegi,Hamroh mirzaboshi qulingiz hisobchilik, Mirzo Xolmurod mirzaboshi qulingiz hisobchi, Yusufbek mirzaboshi qulingiz hisobchi, Sulaymonxo'ja mirzaboshi qulingiz hisobchi, Mir Abdulloh qulingiz mirzaboshi, Javhar qulingizni hisobchilikdan qorovulbegilik lavozimiga o'tkazishingizni iltimos qilib qulingiz rizoligingizni tilab qoladi. Bu nodon qulingiz kunining oxirigacha salomatligingizni tilab qoladi. At taqdir”;

-“Qullarning mehribon janobi! Hazratimning aziz boshlariga tasadduq bo'lay! Qo'shiningiz tarkibidagi qullaringizni miroxurlik lavozimidan to'qsobalik lavozimiga o'tkazishingiz umidida shuni ma'lum qilaman: Ahmad miroxur shogirdpesha, Muhammadrahim miroxur, Rahmatulloh miroxur, Mirzo zarif miroxur, Davron miroxur; Quyidagi qullaringiz qorovulbegilikdan miroxur lavozimiga o'tkazishingizni umid qiladi: Mahdixo'ja qorovulbegi, Eshmuhammad qorovulbegi, Nurmuhammad qorovulbegi, mullo Sharif qorovulbegi, Ibrohim qorovulbegi shogirdpesha; Jibachi qullaringiz qorovulbegi lavozimidan umid qiladilar: Karomatulloh jibachi, Ya'qub jibachi shogirdpesha, Abdurahmon jibachi shogirdpesha, Abdug'affor jibachi shogirdpesha, Muhammadkarim jibachi, tag'oy jibachi, Xongeldi jibachi, Abdurahim jibachi; Mirzaboshi qullaringiz jibachi lavozimidan umid qiladilar: Abdulqayum mirzaboshi, Sodiq mirzaboshi, Yo'ldosh mirzaboshi, Shohimardon mirzaboshi, Rajabali mirzaboshi, Muhammadkarim mirzaboshi, Rasulberdi mirzaboshi, Niyozbek mirzaboshi, Nurmon mirzaboshi, Islom mirzaboshi, Niyoz mirzaboshi, Mirzo Shamsiddin mirzaboshi, Muhammad Yusuf mirzaboshi, Abdunazir mirzaboshi; Quyidagi qullaringiz chehraog'alikdan mirzaboshi lavozimiga o'tish umididadirlar: Boboxo'ja chehraog'a, Homidjon chehraog'a, Rahmonqul chehraog'a, Eshmuhammad chehraog'a, Qosim chehraog'a" [6; v 48].

7. Amir farmoni bilan:

- “Qulparvar! Hazratimning aziz boshlariga yuz ming marta tasadduq bo‘lay!

Janobi oliy hazratim, payshanba kuni Fozilxo‘ja va Abdulhofiz eshik og‘aboshi qullaringiz kelib Sizning marhamatingizdan, ya‘ni ularni Qarshi viloyatiga sarkarda qilib yuborishingiz haqidagi farmoningizdan xursand bo‘lganliklarini aytib zoti anbarni duo qilib ketdilar. Hazratim, qullik yuzasidan bandalik arzimni vildim. Hamisha salomat bo‘ling”;

-“Hazratimning muborak boshlariga tasadduq bo‘lay! Oliy hazratlarining farmonlariga binoan Hisordagi navkarlarning boshliqlari Hisor xizmatida qolgan navkarlarning 10 nafardan 4 nafari: Ashurali miroxur, Qurbon miroxur kuloli, Ixtiyor qorovulbegi, Qosimxo‘ja miroxur Kafanjiqoniylarni to‘qsoba, miroxur, hisobchi lavozimlariga tayinlash va quyidagi 6 nafar: Mullo Xolmurod, Fayz mirkalon, Hakim mirkalon, Solihboy, Jonmirzoboqi, Ollohmurod boqilarni mirzaboshi, jibachi lavozimlariga tayinlanishini sizdan umid qiladi. Janobi hazrati oliyning farmonlari chiqqan, lekin kimga qaysi lavozim marhamat qilinadi deb kutmoqdamiz. Bandalik bilan shuni arz qildim. Hazratim yaxshi biladilar. At Taqsir”;

-“Qulparvar!Mirzaboshi to‘qsobaning janobi oliylariga qilgan arizasi: Janobi oliy hazratimning tabarruk boshlariga tasadduq bo‘lay! Amoratpanoh mullo Xolmurodbiy inoqi kalon to‘pchiboshi qulingiz oliy topshiriqni bu qulingizga yetkazdi. Amoratpanoh G‘ulom Haydarbiy devonbegi qo‘shinlaridagi maboziratpanoh Ali Muhammad qorovulbegi yuzboshini maboziratpanoh Muhammad Solih qorovulbegi yuzboshi o‘rniga tayinlanganligini aytdi. Mazkur Muhammad Solih qorovulbegi yuzboshi Ali Muhammad qorovulbegi yuzboshi o‘rniga amoratpanoh devonbegi qo‘shiniga bordi. Xursand bo‘lib duolar qildi. Amringizga muvofiq Muhammad Solih qorovulbegi yuzboshi qulingizni maboziratpanoh Ali Muhammad qorovulbegi yuzboshiga topshirdim. Zoti oliy haqlariga duolar oldim. Sizga ma‘lum bo‘lsin deb arz qildim. Salomat bo‘ling!”

Ba‘zi holatlarda quyi amaldorlar tavsiya etgan nomzodlarning yuqori (yoki aksincha) lavozimdagilar tomonidan rad etilishi, ularga salbiy tavsif berilishi holatlari ham kuzatiladi:

-“Qulparvar!Abdushahid 22 yoshli yigit, Abdurahmon ismli Shahrisabz fuqarosining o‘g‘li, Muhammad Sharif 22 yoshli, Yaxshibek mirzaboshining o‘g‘li, Solihboy bozigar 22 yoshla, Halifa Xudoydod mahallasidagi baqqol Majidning o‘g‘li, Odilboy 15 yoshli, o‘nboshi Haydar sarbozning o‘g‘li. Tasadduq bo‘lay! Mazkur kishilar unchalik xulqi chiroyli emas. Shularni janobi oliyga ma‘lum qilishni ming andisha bilan lozim topdim. Hamisha badavlat bo‘lishingiz uchun duolar qilaman” [7; v 55].

Arxiv manbalaridan biz o‘nboshi, chehraog‘asi, mirzaboshi singari nufuzli harbiy amaldorlarning ham harbiy xizmatdan bo‘yin tovlash va hattoki harbiy xizmatdan qochishi holatlariga duch kelamiz. Unvon va mansablarga tayinlashda qat‘iy qonunlar bo‘lmagan. Ko‘pgina amirlar bu vazifani bajarishda o‘z hissiyotlari, kayfiyatlarini, irodalariga tayanib ish ko‘rishgan.

Xulosa. O‘rta Osiyo xonliklaridagi hokimiyat tuzilishi, davlat boshqaruv tizimi mang‘itlar sulolasi hukmronligi davriga kelib takomillasha bordi. Jamiyatning barcha sohalari markazlashgan boshqaruv tizimiga bo‘ysundirilib, davlat boshqaruvi amirning cheklanmagan hukmronligi qo‘li ostida mujassamlashdi. Harbiy unvon va mansab egalari va ularning vazifalari, faoliyati ma‘lum ma‘noda XIX asr oxirlaridan boshlab zamonaviy tartibga o‘ta boshladi. Bu holni biz Rossiya imperiyasi harbiy nizomi, ustavini qabul qilishi, harbiy mashqlar, saf tortishdagi o‘zgarishlar, harbiy kazarmalarning tashkil etilishi, harbiy amaldorlar

kiyinishidagi o'zgarishlarda ko'rishimiz mumkin. Barcha sohalar singari harbiy sohada ham amal va mansablarga tayinlashda ko'proq iqtidor va qobiliyatga qarab emas balki, nasl-nasabga, boyligiga, o'rta asrchilik sarqitlari hisoblangan urug'-aymoqchilik va mahalliychilik an'analariga e'tibor berilgan. Hatto, 1920-yilgacha qadimda o'zining ilmi, fani bilan dunyoda nom taratgan Buxoroyi sharifga birorta harbiy mutaxassislar tayyorlaydigan na boshlang'ich, na o'rta va na oliy ta'lim tizimi mavjud emas edi. Harbiy amallarning ko'pincha nasldan naslga o'tib turishi harbiy xizmatga bo'lgan munosabatga salbiy ta'sir etardi. Amirlikning tugatilishi davrigacha ham harbiy amaldorlarni tayinlash qonun — qoidalari to'la ishlab chiqilmagan edi.

Umuman, amirlikdagi harbiy amaldorlarning hashamati, daromadlari yuqori bo'lib, siyosiy va harbiy bilimlari, ilmiy salohiyati, uquvi zamon talablaridan ancha orqada edi.

Adabiyotlar/Литература/References:

1. O'zbekiston Milliy arxivining I-126 – fondi - Buxoro amirligi qo'shbegi devonxonasi
2. Мухаммад Али Балжувоний. Тарихи нофеий (Фойдали тарих) / Тожик тилидан таржима, сўзбоши ва изоҳлар муаллифи Ш.Воҳидов ва З.Чориев. – Тошкент: Академия, 2001.
3. Мирза Бадиъ Диван. Мажмаъ ул-аркам. (Факсимиле рукописи. Введение, перевод и примечание А.Б. Вилдановой. М.: Наука 1981.-с. 98.
4. Рюганов. Вооруженные силы Бухарского ханства. (секретно) Ташкент. Походная типография Путурка 1920. С – 16
5. Семёнов А. А. Бухарский трактат о чинах и званиях и об обязанностях носителей их в средневековой Бухаре // Советское востоковедение. Т. V. М., Л., 1948. с. 150.
6. Арендаренко Г. Бухарские войска в 1880 г. // Туркестанский сборник, 297 том. -С. 353.
7. Логофет Д. Н. Бухарское ханство под русским протекторатом. т-I. СПб., 1911.-С. 252.

SCIENCEPROBLEMS.UZ

IJTIMOYIY-GUMANITAR FANLARNING DOLZARB MUAMMOLARI

№ 5/9 (5) – 2025

АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ СОЦИАЛЬНО- ГУМАНИТАРНЫХ НАУК

ACTUAL PROBLEMS OF HUMANITIES AND SOCIAL SCIENCES

“Ijtimoiy-gumanitar fanlarning dolzarb muammolari” elektron jurnali 2020-yil 6-avgust kuni 1368-sonli guvohnoma bilan davlat ro‘yxatiga olingan.

Muassis: “SCIENCEPROBLEMS TEAM”
mas’uliyati cheklangan jamiyati

Tahririyat manzili:

100070. Toshkent shahri, Yakkasaroy tumani, Kichik Beshyog‘och ko‘chasi, 70/10-uy. Elektron manzil:

scienceproblems.uz@gmail.com

Bog‘lanish uchun telefon:

(99) 602-09-84 (telegram).